

سازمان‌ها، روش و کتاب کمک آموزشی

مقاله

چکیده

شناخت ویژگی‌ها و ساختار یک سازمان پیشرو در انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی و بررسی نحوهٔ تشکیلات و محصولات آن‌ها، برای یادگیرندگان مخصوصاً دانش‌آموزان، بسیار مناسب و ضروری است. در این مقاله سعی شده است تا ضمن تعریفی از سازمان‌های پیشرو در انتشار کتاب آموزشی و بیان ویژگی‌های آن‌ها، نحوهٔ شکل‌گیری این‌گونه سازمان‌ها نیز بیان شده است. این‌که برای تهیه و خرید یک منبع آموزشی چه راهکارهای عملی باید صورت گیرد نیز تا حدودی مطرح شده است.

کلیدواژه‌ها: کتاب آموزشی، سازمان پیشرو، منبع کمک‌آموزشی، آموزش و پرورش.

مقدمه

با شروع کار مدارس و حتی روزهای قبل از آن، روزانه صدها دانش‌آموز، علاوه بر دست‌رسی به متون درسی از پیش تعیین شده که توسط وزارت آموزش و پرورش در اختیار آن‌ها گذاشته می‌شود، برای دست‌یابی به متون علمی و کتاب‌های کمک‌آموزشی در راستای حوزهٔ علمی خود، به همراه والدین یا به‌صورت انفرادی برای تهیهٔ این‌گونه منابع روانه بازار می‌شوند و یا از طریق منابع الکترونیکی آن‌ها را می‌خرند.

در این میان، بعضی از یادگیرندگان یا دانش‌آموزان با هدف مشخص و داشتن معیارهای از پیش تعیین شده، به نمایشگاه‌ها یا مراکز فروش می‌روند و بسیاری نیز بدون هدف مشخص برای تهیهٔ منابع کمک‌آموزشی اقدام می‌ورزند. اما برای استفادهٔ بهینه از زمانی که به تهیه و خرید یک کتاب کمک‌آموزشی اختصاص داده می‌شود، تا چه حد داشتن اطلاعات در این زمینه می‌تواند مفید و کارآمد باشد؟ برای خرید یک کتاب کمک‌آموزشی، چه نوع اطلاعاتی مناسب و مفید خواهد بود؟ در این بررسی تلاش شده است به این‌گونه پرسش‌ها پاسخ داده شود.

امروزه سازمان‌هایی وجود دارند که هدف آن‌ها تولید و انتشار منابع کمک‌آموزشی برای دانش‌آموزان و دانشجویان است. از میان انواع سازمان‌های منتشرکننده کتاب‌های آموزشی موجود در بازار، برخی سازمان‌ها با هدف عملکرد بیشتر روی محتوای درسی فعالیت می‌کنند. برخی نیز نوآوری و خلاقیت بیشتری در حوزه انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی دارد و طلابه‌دار این نوع فعالیت محسوب می‌شوند که اصطلاحاً به آن‌ها سازمان‌های پیشرو اطلاق شده است. در این بررسی ضمن ارائه تعریفی از سازمان‌های پیشرو در تولید و انتشار کتاب‌های آموزشی و معرفی برخی از آن‌ها در داخل و خارج کشور، سعی شده است، ویژگی‌های این گونه سازمان‌ها، و نیز روش و چگونگی فراهم‌آوری بهترین کتاب‌های آموزشی بیان شود.

تعریف سازمان پیشرو

سازمان‌های پیشرو سازمان‌هایی هستند که از محیط اطراف، نیازهای پنهان مشتریان را شناسایی کنند. این موضوع خود مستلزم یادگیری سریع است. برای عملی کردن این مهم، سازمان باید توجه ویژه‌ای به ساختار داخلی خود داشته باشد؛ چرا که یک ساختار رقابتی منعطف می‌تواند قابلیت سازمان را در برخورد با مسائل بالقوه محیطی که حامل منافعی برای سازمان است، افزایش دهد. به عبارت دیگر، سازمان پیشرو سازمانی است که می‌تواند کارکرد خود را با توجه به نیازهای روز جامعه و افراد تغییر دهد و آن را ارزیابی کند. در این سازمان‌ها، دو نکته عمده در نظر گرفته می‌شود: اول آموزش منابع انسانی با هدف برقراری تعامل بیشتر با نیازهای افراد، و دوم تجهیز و بهسازی دستگاه‌های انتشاراتی مجهز به پیشرفت‌های فناوری با هدف سرعت بیشتر و کیفیت مطلوب‌تر.

هر چند هدف این مقاله بررسی و مشخص کردن نکات مهم و ارزشمند در انتخاب و گزینش سازمان‌های پیشرو در انتشار کتاب‌های آموزشی نیست، ولی غافل ماندن از برخی نکات حساس و مهم در تعریف سازمان‌های پیشرو، شاید سبب ناقص ماندن جان کلام شود و ناگزیر می‌باید این نکات را در قالب ویژگی بیان کرد. به عبارت دیگر، سازمان منتشرکننده کتاب آموزشی، هر چند ممکن است که قابلیت‌های فراوانی

در انتشارات داشته باشد، ولی غفلت از این ویژگی‌ها مانع رشد و ارتقای آن خواهد شد.

ویژگی‌های سازمان پیشرو در انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی عبارت‌اند از:

- توجه به همه ابعاد وجودی و شخصیتی دانش‌آموزان در یک مرکز؛
- هم‌گامی با تحولات اجتماعی؛
- گشایش درهای خود به روی جامعه و تعامل سازنده با افراد جامعه؛
- توانایی نوسازی و به‌روز کردن خود؛
- شناخت نیازهای واقعی دانش‌آموزان و هم‌گامی با دروس مدرسه؛
- معرفی محصولات، کارکنان و توانمندی‌های خود به دو شکل چاپی و اینترنتی و روزآمد نگاه داشتن آن.

ساختار سازمان پیشرو

شاید آشنایی با نحوه شکل‌گیری یک سازمان پیشرو در حوزه کاری و یا انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی، بتواند در تکمیل این نوشته مؤثر باشد و به شناخت هر چه بهتر این گونه سازمان‌ها کمک کند. اولین معیار در زمینه شکل‌گیری و ساخت یک سازمان پیشرو در انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی، داشتن نگرش و نگاهی نو نسبت به برنامه‌های آموزشی است. تهیه و تنظیم برنامه‌های کمک‌آموزشی در کنار درس‌های رایج، به‌ویژه در دوره آموزش عمومی، باید مشتمل بر فعالیت‌های علمی سازنده و خلاق باشد. وجود این نوع فعالیت‌ها در ساختار سازمان، سبب می‌شود نوآوری و ابتکار همیشه در رأس کار آنان قرار داشته باشد و برای مرتفع‌سازی نیازهای خوانندگان، تلاش بیشتری را معطوف دارند [Harris, Jamieson and Rass, 1996].

هم‌چنین در بدنه سازمان‌های پیشرو، متخصصان فن، هم در فعالیت‌های آموزشی و درسی مشارکت فعال دارند و هم در اداره سازمان. حتی در رشد حرفه‌ای کارکنان نیز

شرکت می‌کنند و همواره بین متخصصان فن و کارکنان تعامل و ارتباط دوجانبه‌ای برقرار است. بنابراین، وجود افراد صاحب‌نظر و اهل دانش و کارکنانی مجرب، یکی از پایه‌های شکل‌گیری هر سازمان پیشروست که به برقراری تعامل سازنده میان آن‌ها می‌انجامد و در نهایت سبب بهبود محصولات و تولیدات آن‌ها خواهد شد.

در مورد شناسایی ساختار سازمان‌های پیشرو، باید این مطلب را نیز اضافه کرد که در برخی سازمان‌های پیشرو، انتقال و یادگیری دانش همیشه از بالا به پایین نیست، بلکه ارتباطی دوسویه حاکم است. به عبارت دیگر، یادگیری سیری دوطرفه را پشت‌سر می‌گذارد. در زمینه ارتباط دوسویه میان یاددهنده و یادگیرنده، در یکی از شماره‌های مجله «شناسال جئوگرافیک ورلد» ویژه کودکان در سال ۱۹۹۸، کودکی ۱۱ ساله در پاسخ به این سؤال که: «به نظر شما بزرگسالان چه مطالبی را باید بیاموزند؟» می‌گوید: «بزرگ‌ترها خیلی چیزها را می‌دانند، اما یک چیز را نمی‌دانند و آن این است که اگر به دقت به صحبت‌های ما گوش دهند، خیلی چیزها از ما می‌آموزند و ما می‌توانیم به آن‌ها خیلی چیزها یاد بدهیم» [Millsap, 1998].

دومین نکته در تشکیل سازمان پیشرو، تجزیه و تحلیل برنامه‌های آموزشی مربوط به مراکز آموزشی مانند مدارس و هم‌گام شدن سازمان با رویکرد نوین است. رویکرد سنتی به برنامه‌ریزی آموزشی، رویکردی سیستم‌گراست و به درونداها توجه دارد. مثلاً وقتی از مسائل اساسی آموزش و پرورش سخن به میان می‌آید، کمبود منابع مالی، نیروی انسانی، فضای آموزشی، وسایل کمک‌آموزشی، جمعیت دانش‌آموزی و مسائلی از این دست را حائز اهمیت فوق‌العاده می‌داند و آن‌ها را در اولویت نخست قرار می‌دهد. هم‌چنین، کاستی‌های نظام آموزشی را نیز به آن‌ها مربوط می‌کند. ولی در مقابل، رویکرد نوین نتیجه‌گراست. به محصول و برونداها توجه دارد و فرایند یاددهی-یادگیری را مدنظر قرار می‌دهد. در این رویکرد، فعالیت‌های سازمان پیشرو، برنامه‌های آموزشی، ساختار مدرسه و این‌ها حاصل همه این فعالیت‌ها چیست و چه انسانی از این نظام بیرون می‌آید، مورد نظر است. در این رویکرد، کیفیت آموزش اهمیت ویژه‌ای دارد.

به بیان دیگر، تنها این نکته مهم نیست که منابع آموزشی به هر قالب و شکلی انتشار یابد؛ مثلاً چاپی باشد یا الکترونیکی یا در قالب وبسایت‌های اینترنتی. بلکه نکته مهم فعالیت‌هایی است که در آن صورت می‌گیرد، تعاملات انسانی است که آن‌ها را می‌سازد، روش‌هایی است که به کار گرفته می‌شوند و تأثیراتی است که به همراه دارد. در رویکرد نوین، به کیفیت کتاب‌ها و میزان کارایی و اثرگذاری آن‌ها توجه می‌شود. به عبارت بهتر، مهم‌ترین دغدغه مسئولان سازمان پیشرو همواره می‌باید پاسخ به این پرسش‌ها باشد که: آیا دانش‌آموزان از منابع منتشر شده توسط آن‌ها بهره‌گیری لازم را داشته‌اند؟ آیا کتاب‌های آن‌ها رهنمودهایی درخصوص نحوه مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های تحقیقاتی گروهی در مدرسه، کلاس و ارائه تمرین مهارت‌های فردی و اجتماعی به همراه دارند؟ و آیا یاددهی مهارت‌های زندگی هم‌گام با متون درسی صورت پذیرفته است؟ از آن‌جا که امروزه، بیش از هر چیز بر محصول و کارکرد نظام آموزشی تأکید می‌شود، همه سازمان‌های آموزشی پیشرو در انتشار کتاب‌های آموزشی، به بازسازی رویکردهای خود نسبت به کتاب‌های موجود در نظام آموزشی نیازمندند تا از این طریق، مسائل و توانایی‌های خود را بار دیگر تعریف و سازمان‌دهی کنند و از منظر نوینی به آن‌ها بنگرند. برای تغییر در ساختار، کارکردها و بهبود کیفیت انتشارات سازمان پیشرو، آن‌ها باید قبل از ایجاد هرگونه تغییری، نگرش‌ها و رویکردهای خود را با نیازها و دشواری‌های آموزشی و پرورش منطبق کنند و از نو بسازند.

در راستای تبیین سازمان‌های پیشرو در انتشار کتاب‌های کمک‌آموزشی، نمی‌توان نگاه خود را تنها به تعریف، ویژگی و ساختار سازمان معطوف کرد و از محصول و نتیجه کار آن غافل شد. به عبارت دیگر، حتی اگر سازمان پیشرو از ساختار و ویژگی‌های مناسبی برخوردار باشد، زمانی تأثیر آن برگیرنده دوصد چندان خواهد بود که محصول نهایی آن نیز مطلوب باشد. انتخاب محصول مطلوب که نتیجه کار سازمان است بسیار اهمیت دارد. در زمینه تدوین و یا انتخاب کتاب کمک‌آموزشی، دستورالعمل‌های

کتاب نامه‌های رشد، سلسله‌نشریات ادواری است که بر اساس برنامه‌ای مشخص توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی به صورت سالانه در دوره‌های گوناگون تحصیلی منتشر می‌شود.

هدف از انتشار این نشریات معرفی کتاب‌های آموزشی (کمک آموزشی، کمک درسی و علمی...) مناسب و مرتبط با برنامه‌های درسی است. این کتاب‌ها که شامل انواع کتاب‌های آموزشی است می‌تواند نیازهای مطالعاتی دانش آموزان را برطرف سازد.

«کتاب نامه رشد» منبعی مطمئن برای تجهیز کتابخانه‌های کلاسی و آموزشگاهی است و معلمان را در انتخاب کتاب و معرفی آن به دانش آموزان کمک می‌کند.

پی نوشت

1. National Geographip World

منابع

۱. ابطی، سعید حسین و پیدایی، میرمهرداد (۱۳۸۶). شیوه‌های نوین ارزیابی اثربخشی دوره‌های آموزشی در سازمان‌ها. قابل دسترسی در سایت:

<http://www.kazeroun.ir/view/fullStory/newsid>

۲. سرکارآرانی، محمدرضا (۱۳۸۲). اصلاحات آموزشی و مدرن‌سازی با تأکید بر مطالعه تطبیقی آموزش و پرورش ایران. نشر روزنگار. تهران. چاپ اول.

۳. یاراحمدی خراسانی، مهدی (۱۳۸۷). الزامات جدید و ویژگی‌های آموزش و یادگیری. قابل دسترسی در سایت:

<http://www.modiryar.com/index-management/education/education>

4. Freiberg, H. J. (1999). Organization climate: Measuring, Improving and sustaining Learning Environments. London: Falmer Press.

5. Harris, A., Jamieson, I. and Rass, L. (1996). School Effectiveness and School Improvement. London: Pitman Publishing.

6. Millsap, C. (1998). Kids Network. National Geographic, No. 276.

زیادی وجود دارند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

چگونه بهترین کتاب کمک آموزشی را تهیه کنیم؟

هنگام خرید یا تهیه کتاب کمک آموزشی، به چه نکات یا معیارهای اساسی باید توجه داشت؟ به عبارت دیگر، در خرید یک منبع کمک آموزشی، رعایت چه نکاتی سبب می‌شود خرید ما مطلوب‌تر و کارآمدتر باشد؟ اقداماتی که لازم است قبل و هنگام خرید منابع کمک آموزشی از یک نمایشگاه کتاب مد نظر قرار گیرند، عبارت‌اند از:

۱. ابتدا فهرستی از کتاب‌های مورد نیازتان تهیه کنید که می‌توان براساس محتوا، آن‌ها را دسته‌بندی کرد؛ برای مثال، کتاب‌های کمک آموزشی، علمی و... سپس کتاب‌های مربوط به هر قسمت را فهرست کنید.

۲. در صورت ناآشنایی با کتاب‌ها، می‌توانید از معلمان، استادان و افراد باتجربه در هر زمینه کمک بگیرید.

۳. هنگام خرید از فروشندگان بخواهید اطلاعاتی در مورد کتاب‌ها بدهند.

۴. برای سهولت خرید در نمایشگاه، به سالن‌های مربوطه مراجعه کنید. مثلاً برای تهیه کتاب کمک آموزشی، به سالن‌های ناشران آموزشی مراجعه کنید.

هنگام خرید کتاب، ابتدا فهرست کتاب را مطالعه کنید تا مطمئن شوید مباحث مورد نظر شما در آن آمده است. سپس نگاهی کلی به صفحات داخل کتاب بیندازید. مطالب و تمرین‌ها را بررسی کنید و حتی کمی از محتوای کتاب را بخوانید. از فروشندگان و یا راهنمایی‌کننده‌ها کمک بخواهید و نظرات آن‌ها را جویا شوید. ممکن است از نویسنده‌ای ناشناس کتابی را تهیه کنید که دارای محتوای غنی باشد.

سعی کنید بی‌هدف کتاب نخرید. اگر مطمئن هستید که مطالعه خواهید کرد، آن را تهیه کنید.

و در آخر، اگر قصد خرید کتاب دارید، حتماً برای اوقات فراغت و برنامه‌تایبستانی خود، کتاب‌های علمی و سرگرم‌کننده تهیه کنید تا به خلاقیت در شما منجر شود و مهارت‌های ذهنی‌تان را تقویت کند.